

ŠKOLNÍ ZRALOST - zpracovala Mgr. Soňa Švejdová

1. Vymezení pojmu školní zralost (fyzická a psychická)
2. Orientační diagnostika školní zralosti
3. Dopad nezralostí v různých oblastech na školní výkony, rozvoj těchto oblastí

Zahájení školní docházky

- mimořádná událost nejen dítěte ale i celé rodiny
- vstup do první třídy je vstupem do nové etapy života

Aby vstup do této nové etapy života byl úspěšný, je třeba, abychom v předškolním věku poskytovali dětem takové podněty a kladli na ně takové nároky, které na ně budou kladeny po zahájení školní docházky, samozřejmě v souladu s jeho potřebami a možnostmi.

Školní zralost (připravenost) je takový stupeň vývoje (v oblasti fyzické, mentální a emocionálně - sociální), aby se dítě bylo schopno bez obtíží účastnit výchovně vzdělávacího procesu (nebo alespoň bez větších obtíží) a nejlépe s radostí a dychtivostí.

Nezralost - pokud je vývoj dítěte v některé ze jmenovaných oblastí zpomalen z různých možných příčin. Pokud je dítě nezralé:

v oblasti fyzické - únava ze zátěže, neklid

v oblasti mentální - potíže při zvládnání výuky trivia, absence logické úvahy

v oblasti sociální a emoční - nedokáže regulovat svoje chování, není motivované pro školní práci

Posouzení školní zralosti

1. **Fyzická školní zralost** - **pediatr** - může doporučit OŠD z důvodu závažného onemocnění, časté nemocnosti, může doporučit vyšetření u jiných odborných lékařů (neurolog, psychiatr apod.). Váha a výška dítěte není jedním z ukazatelů školní zralosti, ale je třeba ji brát také v úvahu, může mít vliv na celkovou zátěž dítěte.

2. **Psychická školní zralost** – úroveň rozumových předpokladů a rovnoměrnost v jednotlivých oblastech, které jsou důležité pro zvládnutí trivia ve škole. Pokud jsou nějaké pochybnosti (většinou dle informací paní učitelky MŠ, případně ze strany rodičů) – nutná návštěva PPP, případně SPC – doporučí odklad školní docházky (s tímto doporučením je nutné již přijít k zápisu do 1.třídy, tedy je nutné se na vyšetření objednat již v lednu).

Všeobecné znalosti: adresa, barvy semaforu a jejich funkce, roční období a jejich specifika, dny v týdnu a orientace v nich, slova nadřazená, podřazená, slova opačného významu, znalost barev (i doplňkových a odstínů).

1. ŘEČ, KOMUNIKAČNÍ DOVEDNOSTI A VÝSLOVNOST

- pokud neumí **slovně vyjádřit** to, co vidělo, zažilo, básničku, adresu, může jen obtížně vše zvládnout v písemné formě
- **výslovnost hlásek** musí být správná, protože záměny hlásek nebo nesprávná výslovnost se přenáší do písemného projevu
- **mluvit ve větách**, bez výraznějších chyb ve stavbě vět a gramatické (nutné opravovat špatné skloňování a časování, špatně utvořené množné číslo, správně měkčit, rozlišovat slova tiká - tyká, čistí - čistý apod.)
- **slovní projev** by měl srozumitelný, plynulý
- dobře rozvinutá **slovní zásoba** pasivní (rozumět slovům, pokynům, instrukcím) a aktivní (slova správně používat, vyřídit vzkaz, vést dialog, odpovídat na dotazy)

Pokud má některé dítě ještě obtíže v oblasti řečového projevu a nedochází na **logopedii**, nutné se co nejdříve objednat. Doma musí pravidelně trénovat, chybnou výslovnost je nutné důsledně opravovat. Výrazné obtíže v řečovém projevu mohou být důvodem k odkladu školní docházky.

2. GRAFOMOTORICKÉ DOVEDNOSTI

- další kritérium pro posuzování školní zralosti
- zjišťuje se úroveň motorické způsobilosti pro psaní, obkreslování, kreslení, rýsování
- pokud není dobře rozvinutá **jemná motorika**, má dítě obtíže v oblasti **grafomotoriky** (ruka neobratná, těžkopádná, pomalé tempo psaní, problém s tvary písmen, chybovost, špatná čitelnost,...)

- ruka musí být **uvolněná** (uvolňovací cviky od ramene až po jednotlivé prsty), čímž se ovlivní tlak na podložku
- důležitý správný **úchop pera** - špetkovitý, dál od hrotu tužky, pera, směr do středu mezi rameno a loket ramene (nutné pohlídat nebo využít speciální nástavce)
- správný **posez** při psaní (nohy svírat úhel 45 stupňů, hýždě a stehna na sedátku, záda vzpřímená)
- pro rozvoj je vhodné využívat grafické **pracovní listy**, jednotážky, průpravné cviky (čáry, kruhy, spirály, vlnovky, zuby, horní smyčka,...) - spousta materiálů na internetu
- důležitou součástí grafomotorických dovedností je oblast **vizuomotoriky** (koordinace mezi okem a rukou) - ve škole důležitá pro opis nebo přepis textu, v geometrii, při orientaci v mapách, tabulkách, při zápisu not do notové osnovy,... (rozvoj pomocí skládání puzzle, stavebnice, mozaiky, navlékání korálků podle návodů, předlohy, vybarvování omalovánek, spojování bodů, řešení labyrintů,...)

Před nástupem do školy musí mít dítě jasně dané, ve které ruce bude držet psací náčiní, některé děti nemají vyhraněnou ruku, pak je nutné provést **test laterality** a zjistit dominanci ruky a oka. Pokud má dítě výraznější obtíže v písemném projevu, může mít zkříženou laterality (buď dědičná záležitost nebo přeučení), což se projeví ve škole např. pomalým tempem psaní, větší chybovostí, větší spotřebou energie. Nelze ovlivnit.

3. SLUCHOVÉ VNÍMÁNÍ

- úzce spojeno s rozvojem řeči a jazykovými schopnostmi a důležité pro nabývání schopnosti číst a psát
- **pozornost** - schopnost soustředěně naslouchat mluvené řeči (ve formě vyprávění i poslechu), naslouchat druhému (čtení pohádek, vyprávění členů rodiny, co se za ten den přihodilo, příběhů, poslouchání zvuků, jejich identifikace, odkud přichází)
- **analýza a syntéza** - tato oblast velmi důležitá pro čtení a psaní - pokud není dobře rozvinutá, dítě vynechává nebo přidává písmenka, hlásky, přesmykuje, domýšlí slova (rozkládat slova na slabiky, poznat první hlásku ve slově, jednoduchá slova dělit na hlásky a skládat z hlásek dohromady, rozlišit zvukově podobná slova, slovní kopaná, vyhledávání rýmů). Ve škole dvě metody čtení - genetická a analyticko-syntetická.

- důležitá pro školu je sluchová **paměť** - zapamatovat si pokyn, který má udělat, vyřídit vzkaz, vědět, co má dělat za domácí úkol a jak, zopakovat krátkou větu, naučit se básničku (Přijela tetička z Číny)

- **diferenciace** - správné rozlišování

zvukově podobných hlásek (koš - kos, míč - myš, sedí - cedí,...) krátkých a dlouhých samohlásek (pátá -pata, polévá - poleva, dál - dal) měkkých a tvrdých slabik (kořeny - koření, brány - brání, vrátí - vraty)

4.ZRAKOVÉ VNÍMÁNÍ

Nedostatečně rozvinuté zrakové vnímání může být příčinou obtíží při nácvičce čtení i psaní. Je nutné trénovat oči na pohyb **zleva doprava a shora dolů** (při prohlížení knih, při práci v pracovním listě, řazení obrázků podle velikosti, dějové posloupnosti,...) Pokud není zvládnuto - může být problém při čtení číslic (23 - 32), slov (kus - suk, dal - lad,...).

- **diferenciace** - důležitá pro rozlišování tvarově podobných písmen (b - d- p, m - n, h - k,...), krátkých a dlouhých samohlásek a číslic (vyhledávání, co do řady nepatří, rozdíly mezi obrázky, hledání dvojic, detailů v obrázcích, stejných tvarů...)
- **paměť** - např.to, co si přečte na tabuli, v učebnici si musí zapamatovat a napsat do sešitu (Kimova hra - 2.fáze - předškolák by měl zvládnout 10 předmětů po dobu 1 minuty, v druhé fázi trénujeme na obrázcích)
- **analýza a syntéza** - schopnost vnímat celek i jeho části (při čtení a psaní slovo jako celek, písmena jako jeho části) - skládat rozstříhané obrázky, geometrické tvary, puzzle, skládat tangramy (na předlohu, vedle předlohy, z paměti)

Barvy: základní (červená, žlutá, zelená, modrá, černá)

doplňkové (oranžová, růžová, fialová, hnědá)

odstíny (světlá, tmavá)

5. PROSTOROVÉ VNÍMÁNÍ A VNÍMÁNÍ ČASU

- orientace v prostoru (a čase) je důležitá v počátečním vyučování
- má velký vliv na orientaci v sešitě, učebnici, na tabuli
- pomáhá při orientaci ve třídě, ve škole, v tělocvičně

Nejdůležitější pojmy: nahoře - dole, vpředu - vzadu, vpravo - vlevo (pokud má dítě problém s pojmy vlevo - vpravo - označit jeho dominantní ruku mašličkou, tetováním, náramkem,...)

- **pokud není dobře zvládnuto** - problém se záměnou písmen b - d - p (a následně se slovy, která tato písmena obsahují), číslic 6 - 9 (a následně s dalšími čísly, která tyto číslice obsahují)

Další pojmy: první, poslední, předposlední, hned před, hned za,...

Správné užívání **předložkových vazeb:** před, za, vedle, pod, nad, v, mezi,...

POJMY PRO VNÍMÁNÍ ČASU:

- ráno, dopoledne, poledne, odpoledne, večer
- dnes, včera, zítra
- dny v týdnu + víkend
- měsíce, rok, roční období

Všechny pojmy je nutné procvičovat při běžných **denních aktivitách:**

Při pobytu venku, jízdě autem, v knížce, při oblékání, v pokojíčku, na předmětu, na vlastním těle, na druhé osobě,...

6. POČETNÍ A PŘEDPOČETNÍ PŘEDSTAVY

Dítě v předškolním věku by mělo zvládnout napočítat **do deseti** (alespoň do 6). Důležité je postřehování množství, chápání množství, **ne** počítání po jedné, ale vidět najednou 6 kostek na hrací kostce, tři tečky na dominu, pět kuželek, osm prstů,...

Logické myšlení trénovat na jednoduchých slovních úlohách (Máš 3 bonbony, 1 ti sním, kolik ti zbyde? Máš 5 plyšáků, od Ježíška jsi dostal 2, kolik jich máš teď?)

Dítě by mělo rozumět **porovnávacím** pojům: více, méně, stejně, větší, menší, nejmenší, největší.

Geometrické tvary: kruh, čtverec, trojúhelník, obdélník

Třídít a vnímat více kritérií najednou: Vyber všechny *velké červené čtverce*. *Modrou* pastelkou nakresli *nahoru trojúhelník*. *Vedle žluté* pastelky polož *tři modré*.

OBLAST PRACOVNÍ ZRALOSTI

Sebeobsluha - obléknout, svléknout se, zapnout knoflíky, zip, zavázat tkaničky, jíst příborem, dodržovat hygienické návyky před jídlem, při použití WC,...

Schopnost **záměrně** koncentrovat svoji pozornost určitý časový interval na nějakou činnost, úkol x **bezděčná** pozornost na činnost (hru), která dítě zaujala.

Záměrnou koncentraci pozornosti je třeba rozvíjet - dávat drobné povinnosti (úklid hraček, oblečení, pomoc v domácnosti, prostřít před jídlem, uklidit po jídle,...), probouzet zájem o různé činnosti. Na přiměřené vývojové úrovni zadávat zábavné úkoly z dětských časopisů, v pracovních listech, sešitech. Vést dítě k důslednosti (domluvit čas, kdy budeme pracovat, jak dlouhý úkol splníme, nebudeme od něj odbíhat, trvat na jeho dokončení).

OBLAST SOCIÁLNÍ A EMOČNÍ

Dítě sociálně zralé:

- Je nebojácné
- Přizpůsobí se novému prostředí
- Učí se nové roli
- Snadno a rádo navazuje kontakt se svými vrstevníky
- Zvyká si na nové učitele
- Komunikuje s jinou autoritou než je matka a otec
- Je schopno pracovat samostatně podle pokynů
- Spolupracuje s ostatními žáky, bere ohled, domlouvá se
- Je odolné vůči zátěži (přiměřené věku)
- Má základní představu o pravidlech chování (pozdravit, správné oslovení - vykání, požádat, poděkovat, neskákat do řeči, vhodně se chovat u lékaře, v obchodě, v kině, v restauraci, na návštěvě,...)

Důležitá je i emocionální zralost:

- zvládání pocitu strachu, lítosti, napětí
- schopnost přijmout neúspěch, prohru, nezdár
- překonávání překážek
- správná míra sebeovládání (pláč, rezignace, zlost, agresivita)
- sebedůvěra, zdravé sebevědomí

To, jak dítě **obstojí mimo svoji rodinu**, bez podpory svých nejbližších, zaleží na tom, do jaké míry bude **samostatné**, do jaké míry bude mít rozvinutou **sebedůvěru ve své schopnosti**, v to, co umí a zná. Je velmi důležité projevovat dítěti empatii, podporu, zajímat se o něj, naslouchat mu, účastnit se toho, co dělá, akceptovat a respektovat ho, chápat jeho potřeby, ponechávat mu prostor, ale zároveň vymezovat hranice.